

Muntagné Tabajdi Zsuzsanna

Egy 18. századi katolikus esperes alakja és tevékenysége

Tanulmányomban¹ egy 18. századi pap, Fábián István alakját vázolom, különös figyelmet fordítva azokra a tevékenységekre, amiket a közösségeiben végzett. A forrásokban megjelenő mindennapi tevékenységein és jellemvonásain keresztül vizsgálom, hogy hogyan élt és dolgozott ő az egyházszervezet középső szintjén. Kutatásom egy összetett problematikához, a 18–20. századi alsópapság vizsgálatához csatlakozik.² A Fábián Istvánra vonatkozó fennmaradt források azt mutatják, hogy nála még nem volt jelen az a nép iránti felfokozott érdeklődés, amely többek között közeli barátját, Dugonics Andrást munkáinak elkészítése során vezette.³ Fábián nem hagyott hátra a néprajzi érdeklődés előzményének tekinthető művet, így személyében egy olyan pap alakját mutatom be, aki a népi kultúra iránti fogékonyság előtti időszakot képviseli. Mindemellett papként, majd esperesként szolgálva részese volt a 18. századi lokális társadalomnak, formálója az egyes helyi vallási ügyeknek, közvetítő az alsópapság és az egyházmegye felső vezetése között. Ennek a sokrétű tevékenységnek a bemutatását tűzte ki célul ez a dolgozat.

A 18. században a váci egyházmegye – hasonlóan a pécsi, veszprémi egyházmegyékhez – az építkezés korszakát élte mind a fizikai, mind a pasztorációs szempontokat tekintve.⁴ Mind a papképzés, mind a templomok helyrehozása, építése nagy lendülettel kezdődött meg és növekedett a század első felében. A század közepére az egyházigazgatás minden

¹ A tanulmány az MTA–ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport keretében készült.

² Ennek a történeti néprajzi kutatási iránynak fontos pontjaihoz vö. Bárh (szerk.) 2013.

³ Chobot 1913: 30.

⁴ Gózszy–Varga 2009; Dénesi 2006; Hermann 2015.

szintje helyreállt, az alsópapság életkörülményei is javulófélben voltak.⁵ A katolikus egyházszerkezet törekvéseit a törvények és a Helytartótanács által közvetített rendeletek támogatták. Ebben a katolikus egyház számára fellendülést hozó korszakban élt és dolgozott Fábián István is.

Ennek a tanulmánynak nem célja az esperesi kerület történetének, alapvető viszonyainak a leírása, néhány fontos információt mégis szükséges felvázolnunk. A magyar szakirodalom utólagos terminológiával megkülönböztet Nagy- és Kis-Nógrádi (fő)esperességet. Ennek eredete az a 16–17. századi vita, ami az esztergomi és a váci egyházmegye között zajlott néhány nógrádi település hovatartozásáról.⁶ Írásomban a korszakban a váci egyházmegyéhez tartozó, (inkább a szakirodalomban, mint a forrásokban) Nagy-Nógrádi főesperességnek nevezett egyházkormányzati egység szerepel minden esetben, amikor nógrádi kerületről írok.⁷

A nógrádi kerület 1769-ben egy volt a váci egyházmegye 5 esperesi kerülete közül, mellette találjuk a váci, hatvani, kecskeméti, csongrádi kerületeket.⁸ Ez a kerület a 18. században a Dél-Alföld felé egészen Szegedig elnyúló, nagy kiterjedésű egyházmegye északnyugati területe volt.⁹ A század közepére kialakult az a 10–12 falu, amelyek plébániái a nóg-

⁵ A váci egyházmegye intézményeinek történetéhez lásd: Chobot 1915–17: I–II. Az egyházmegye 18. századi történetének az alsópapság viszonyaira vonatkozó legfontosabb pontjait egyetemi szakdolgozatomban vázoltam. Tabajdi 2009.

⁶ Tóth 2006: 89–90.

⁷ Az általam használt forrásokban csak ritkán találkoztam ezzel a megnevezéssel, pl. VPKL (Váci Püspöki és Káptalani Levéltár) C. A Romhányi plébánia levéltára (a továbbiakban: VPKL C. Romhány): Vegyes anyakönyv III. kötet belső címlapja 1755-ből.

⁸ VPKL A.1.a. Numerus animarum (Egyházi népszámlálások, a továbbiakban N.a.). I. 1769. Itt *Districtus Neogradiensis*-ként jelölik, később a főesperességek megszervezését követően, az 1780-as években *Archidiaconalis districtus Neogradiensis* a megnevezése.

⁹ Ezen a területen sokkal sűrűbb volt a plébániahálózat, mint az egyházmegye déli részén. Jelenleg nem áll rendelkezésre az egyházmegye esperesi kerületeinek története. Alapvető információkat szerezhetünk Chobot Ferenc történeti névtárából: Migazzi Károly püspöksége idején osztotta fel 7 kerületre az egyházmegyét, élükre egy fő- és egy alesperest helyezett, szabályzatot is készített számukra. (Chobot évszám nélkül közli ezt az információt.) A szabályzatban a plébániák évenkénti meglátogatása és a negyedévenkénti kerületi gyűlés tartása szerepel. Chobot 1915–17. I: 630. Az általam vizsgált forrásokban a nógrádi kerület az 1770-as évek elejéig *Archidiaconalis Districtus Neogradiensis* néven szerepel (ami esperesi kerületet jelent), 1770-es évek közepétől jelenik meg a *Vicearchidiaconalis Districtus Neogradiensis* terminus (alesperesi kerület). Lásd például: VPKL A.1.a. Conscriptio proventuum parochiarum (Plébániák jövedelemösszeírásai, a továbbiakban C.p.p.) Fasciculus (a továbbiakban: Fasc.). 4. 1771. A veszprémi egyházmegyében az 1760-as évek alakultak ki az esperesi kerületek. Hermann 2015: 8.

rádi kerülethez tartoztak. 1772-ben Bercel, Borsosberény, Herencsény, Kosd, Nándor, Nézsza, Nógrád, Nótincs, Romhány és Verőce települések alkották a nógrádi esperesi kerületet. A plébániákhoz 2–5 filiát csatoltak, így 1772-ben összességében 41 falu népe tartozott ide.¹⁰ Az esperesi kerület központja 1713-tól kezdődően Romhány volt.¹¹ A romhányi plébánia történetének írója szerint „kiterjedése és kiváló egyéniségű papjai miatt” Romhány az egyik legtekintélyesebb plébánia volt a Nógrád megyeiek közül.¹² Plébánosai a század közepétől kezdődően esperesi titulusukkal együtt címzetes váci kanonokok és Nógrád vármegye első ítélőtáblai ülnökei is voltak.¹³ Romhányhoz négy filia tartozott: Tereske, Szátok, Alsó- és Felsőbodony.¹⁴ Fontos megemlíteni a nógrádi terület egyik korszakbeli jellegzetességét, hogy a katolikus anyaegyházak és filiák, illetve az evangélikus anyaegyházak és filiák mellett sok falu kettős filiai köztudással rendelkezett: mindkét felekezet filiai minőségben pasztorálta az ott élők közösségét. Az ilyen településeken mindkét felekezet lelkipásztorra elvégezte az egyházi szolgáltatásokat, és alkalomtól, a lelkipásztor habitusától, illetve egyéb (nehezen feltérképezhető) tényezőktől függően a másik felekezetű lakosságnak is kiszolgáltatták a szentségeket (főként a keresztelést, esketést, temetést). A helyi lakosság számára a 18. század során (többször a kutató számára megragadható módon is) az volt hangsúlyos, hogy el legyenek végezve ezek a vallási cselekmények, a lelkipásztor felekezeti szerepe másodlagos volt. Így történhetett meg egy katolikus ember evangélikus temetése és fordítva. Úgy vélem, hogy ezek miatt a jelenségek miatt is a 18. századot Magyarországon a kései konfesszionalizáció századának kellene tekinteni és a felekezeti határok rögzülését finom és mély vizsgálatokkal kellene leírni.¹⁵

¹⁰ VPKL A.1.a. Visitaciones archidiaconales, Districtus Neogradiensis 1772. (Nógrádi esperesi kerület egyházlátogatásai, a továbbiakban V.a.D.N.) Ezt megelőzően Buják, Ecseg és Szentiván tartoztak még ide, de 1772-re ezeket a hatvani kerülethez csatolták.

¹¹ Fábrián ezt írta a saját tollából származó romhányi *Historia Domusban*: „[...] a memoria hominum residere solent archidiaconi, [...]” tehát emberemlékezet óta Romhány az esperesi kerület székhelye. VPKL C. Romhány: Vegyes anyakönyv II.: *Historia Domus* 8.

¹² Ő a 19–20. század fordulóján élt romhányi plébános, Chobot Ferenc volt, aki az egyházmegye máig használatos történeti névtárát is elkészítette. Chobot 1913: 5.

¹³ Chobot 1913: 26.

¹⁴ Chobot 1915–17. I: 161–162.

¹⁵ Forgó 2014.

A nógrádi esperesi kerület mintegy 41 falvában összesen nagyjából húszezer ember lakott, 1769-ben ennek valamivel több, mint 30%-a protestáns volt, nagyobb részben evangélikus, kisebb részben református.¹⁶ A nemzetiségi megoszlásra egyelőre nincsenek pontos adataim, mert az egyházi összeírások alkalmával ezeket ebben a korszakban még nem számszerűsítették.¹⁷ A területen magyar és szlovák vegyes lakosság élt, a 41 falu közül 18-ban volt számottevő szlovák lakosság.¹⁸ Fontos megjegyeznünk, hogy a források (különösen az egyházlátogatások és a lélekösszeírások) tanúsága szerint a romhányi plébánosok a területükön élő protestáns lakosságot is a saját nyájukhoz tartozónak vélték pasztorációs és gazdasági szempontból egyaránt.

Ez volt az a népesség, amit vallási téren a romhányi esperesek vezettek, megközelítőleg ekkora tömeg vallási életére hatottak a nógrádi esperesek, köztük a század közepén élt Fábián István is.

Fábián István¹⁹ életrajza három forrásban is fennmaradt, bizonyos pontjai mégis további kutatásokat igényelnének. 1724-ben született egy Nyitra megyei mezővárosban, Ürményben. Gimnáziumi éveiben Budán, Korponán és Nyitra városában tanult, a képzés következő lépcsőjét, a filozófiai tanulmányokat Nagyszombatban és Budán folytatta,²⁰ feltehetően az 1744–45-ös tanévben.²¹ 1745-ben filozófiai magister fokozatot szerzett. Ezt követően 1746-ban Vácon kezdett teológiát tanulni, ahonnan egy év után a váci püspök, Althann Mihály alapítványának jóvoltából a nagyszombati szemináriumba került.²² Ott elvégezte a hároméves képzést és 1748-ban teológus baccalaureus vizsgát tett.²³ Felszentelésé-

¹⁶ VPKL A.1.a. N.a. 1769. A református többségű falvak az egyházkerület nyugati szélén helyezkedtek el, négy ilyen falu volt a korszakban. Északról délre haladva Diósjenő, Szokolya, Verőce és Kosd.

¹⁷ A Nógrád megyei szlovákok betelepülésére lásd: Pálmány 1988.

¹⁸ Holl 2004. és VPKL A.1.a. Libri visitationum (Püspöki egyházlátogatási jegyzőkönyvek, a továbbiakban L.v.) VI. 1767: 5–107.

¹⁹ Nevét egy alkalommal Fábiány alakban írta le: VPKL A.1.a. V.a.D.N. 1772: 137.

²⁰ VPKL A.1.a. L.v. VII/2 1779: 673. Az 1779-ben készült egyházlátogatási jegyzőkönyvben Fábián István saját kezűleg számolt be a romhányi plébánia állapotáról, így ezen a helyen egy autográf önéletrajzi összefoglalást olvashatunk tőle.

²¹ Chobot 1915–17. II: 739.

²² Chobot Ferenc szerint a Collegium Generalében lakott, míg a nagyszombati egyetem hittudományi karának hallgatói adatait feldolgozó kötetek szerint a Stephaneumban. Chobot 1915–17. II: 739.; Kádár–Kiss–Póka 2011: 247.; Bognár–Kiss–Varga 2002: 300.

²³ VPKL A.1.a. L.v. VII/2. 1779: 673; Kádár–Kiss–Póka 2011: 247.; Bognár–Kiss–Var-

re 1749-ben került sor. A papi ranglétra következő fokát, a káplánságot kihagyva a váci egyházmegye déli részére került plébánosnak, elsőként Szegvárra. Közel négyévnyi szolgálat után Cibakháza papja lett, itt 9 évet töltött 1753-tól 1762-ig.²⁴ Ezt követően a Tisza-parti városba, Csongrádra került. 1762 és 1768 között már káplánt tartó, címzetes váci kanonoki címmel rendelkező csongrádi plébánosként találkozhatunk vele a forrásokban.²⁵ A csongrádi korszakából feltárt források igen töredékesek, azonban ezek alapján feltételezhető, hogy nagyobb összetűzése lehetek a város különböző társadalmi csoportjaival. Leginkább a ferences kongregáció tagjaival, akiknek egyrészt a számukra való misetartás gyakoriságával volt problémájuk, másrészt azzal, hogy Fábián a kongregáció pénzes ládáját szabálytalanul a plébániára vitette.²⁶ Feltűnő, hogy közel 20 évnyi, a váci egyházmegye déli részén töltött szolgálati idő után északra, a nógrádi Romhányba került. 1768 szeptemberében nevezték ki, ettől kezdve 1784-ig romhányi plébánosként és a nógrádi esperesi kerület vezetőjeként működött.²⁷ Így a plébániai teendői mellett ebben a 16 évben az egész kerület ügyeit is kezében tartotta. Romhányi kinevezésével párhuzamosan, vagy azzal együtt vármegyei tisztséget is kapott, vármegyei bírói táblai ülnök lett.²⁸ Ennek köszönhetően még nagyobbra nőtt a kapcsolathálója, amit az egyes ügyek előrevitelében hatékonyan ki is használt. 1784 augusztusában Migazzi bíboros Vácra hívta, ahol már nem csak címzetes, hanem rendes kanonokként a kisebbik váci szeminárium

ga 2002: 300. A fokozatot szerzett hallgatókról szóló kötetben Josephus Fabian szerepel, akinek származási helye és tanulmányainak évköre (1744–1748) megegyezik azzal a Stephanus Fabiánnal, akiről a tanulmány szól. Kérdéses, hogy a kötetben elírás történt, vagy két külön személlyel van dolgunk. (Ez utóbbi eset megmagyarázná a különbséget a kollégiumi lakóhelyét illetően.) Ennek ellenőrzését még nem végeztem el.

²⁴ VPKL A. 1.a. L.v. VII/2. 1779: 673.; VPKL A.1.a. V.a.D.N. 1772: 137.

²⁵ VPKL A.1.a. L.v. VII/2. 1779: 673.; VPKL A.1.a. V.a.D.N. 1772: 137. A tiszteletbeli kanonoki cím megszerzésének időpontját egyelőre nem ismerem, az első, általam ismert forrás, amelyben így említik 1767-ben keletkezett. VPKL C A Csongrádi plébánia levéltára (a továbbiakban: VPKL C. Csongrád) 1767: dátum nélkül. Káplánt feltehetően egész csongrádi szolgálata alatt tartott, erre az első adatom 1768. március 18-áról származik. VPKL C Csongrád 1768. 1768. március 18.

²⁶ Miután betörték a plébániára, a ládából eltűnt a kongregáció 127 forintja. Más városi emberekkel és asszonyokkal is konfliktusba keveredett Fábián. VPKL C. A Csongrádi plébánia iratai 1767. 1767. március 17.

²⁷ RPL Vegyes anyakönyv II., Historia Domus 8–10.

²⁸ VPKL A.1.a. Protocolla expeditionum consistorialium (Szentszéki kiadványok másoló- vagy leveleskönyvei, a továbbiakban VPKL A.1.a. P.e.c.) 296. 1768. szeptember 9.

rektorává nevezte ki.²⁹ Élete utolsó 8 évében Vácon élt, 1792-ben, 68 éves korában halt meg.³⁰

Fábián István három nyelven beszélt, a magyar mellett szlovákul és németül is értett.³¹ Ezen a háromnyelvű Ürmény városából származva talán nem is csodálkozhatunk. A vegyes etnikumú, nagyrészt felvidéki szlovákok lakta nógrádi területen minden bizonnyal jó hasznát vette szlovák nyelvtudásának. Fontos lenne a képzettségéről és a műveltségéről is alapos ismereteket szerezni. Chobot Ferenc azt írja, hogy Fábián barátságban állt Dugonics Andrással. Ennek a legmagasabb irodalmi-tudományos körökig érő kapcsolatnak más részletei számomra idáig ismeretlenek, de mindenképpen fontos adalék Fábián szellemi közegének feltárásához.³² A plébániai könyvjegyzékek adhatnak némi támpontot. A romhányi plébániának 1746-ban 67 kötetes könyvtára volt, ez 1779-re 77-re növekedett.³³

Fábián életkörülményeiről 1772-ben a következőket olvashatjuk: háza ekkor (az elmúlt években zajlott felújítási munkáknak köszönhetően) már stabil, kőből készült. Háztartásában (*familia parochi*) 6 ember szolgált.³⁴ A romhányi plébánia éves jövedelme 1772-ben 557 forint volt.³⁵

Elgondolkodtató, hogy Fábián Istvánt a papság melyik rétegéhez kellene sorolni. Papi működésének első felében falusi plébános volt, második felében azonban egy az egyházkormányzat középső szintjén tevékenykedő, de nyilvánvalóan az alsópapsággal kapcsolatot tartó, annak feladataiban osztozó esperes-plébános lett. Élete utolsó éveiben pedig az egyház-

²⁹ VPKL C. Romhány: Vegyes anyakönyv II.: Historia Domus 10. A halotti anyakönyv sorait megszakította 1784 augusztusában egy bejegyzés, amiből értesülünk, hogy augusztus 11-ével került Vádra Fábián. Ebben a bejegyzésben váci szemináriumi prefektusként jelölték meg a jövőbeli titulusát.

³⁰ Chobot 1915–17. II: 739. Chobot itt rektorhelyettesként nevezi meg Fábiánt. Halálának pontos dátuma: 1792. január 4. Chobot 1913: 30. Élete utolsó, váci szakaszáról idáig nem gyűjtöttem információkat.

³¹ VPKL A.1.a. L.v. VII/2. 1779: 673.; VPKL A.1.a. V.a.D.N. 1772: 137.

³² Érdekes részlet, hogy Dugonics tanult és tanított is Nyitrán, ahol Fábián is tanult. Chobot 1913: 30.

³³ VPKL A.1.a. L.v. V. 1746: 522–523.; VPKL A.1.a. L.v. VII/2. 1779: 683.

³⁴ VPKL A.1.a. V.a.D.N. 1772: 137. A hat ember: egy szakács, egy kocsis, és négy női szolgáló (egy német szolgáló, egy kulcsnok, egy felszolgáló és egy baromfikat gondozó.). A romhányi parókiaépület felújítása is az ő idejében, az ő kezdeményezésére történt: Chobot 1913: 29; RPL Vegyes anyakönyv II. Historia Domus 8.

³⁵ VPKL A.1.a. V.a.D.N. 1772: 138.

megye központjában élő, a szemináriumi munkában részt vevő kanonokként tevékenykedett, felfelé ívelő karrierje tehát az egyházmegyei papság felső, elitnek nevezhető rétegébe juttatta.

Fontos az átlagosnál kissé részletezőbben írni a forrásokról, mivel azok nagy részét Fábíán István maga hozta létre.³⁶ A tanulmány alapját a Váci Püspöki és Káptalani Levéltár különféle egységeiben fennmaradt és Fábíán Istvánhoz köthető források adják. A rendelkezésre álló források szövegek döntő többsége Fábíán romhányi korszakából valók. Mindössze pár szöveget ismerünk a megelőző, illetve az esperességét követő időszakából.

A plébániai iratok (*Acta parochiarum*) közül nem csak a saját szolgálati helyeinek (Szegvár, Cibakháza, Csongrád, Romhány) 18. századi iratait, hanem az esperesi kerülethez tartozó településeket is áttekintettem.³⁷ Számos levél, összeírás, kimutatás található ezek között Fábíán tollából. Különösen a romhányi plébánia irategyüttese viseli magán Fábíán keze nyomát. Ő kezdte el írni a romhányi *Historia Domust*, kötetbe másolta a királyi rendeleteket (*Intimata regia*). A különféle – egyházmegyei és egyházkerületi – határozatokat (*Constitutiones...*) is bemásolta egy nagyobb, vegyes anyakönyveket is tartalmazó, gyűjteményes kötetbe.³⁸ Ebben a kötetben kezdte el vezetni (a kézírása alapján valószínűsíthetően) Fábíán a bérmálási anyakönyvet is.³⁹ Szintén az ő keze írásával kezdődik 1769-ben a romhányi, 1770-ben a tereskei és a szátoki filia számadáskönyve.⁴⁰

³⁶ Ez alapján az írásbeliséghez való viszonyát pozitívnak tartom.

³⁷ Az idő előrehaladtával a fennmaradt források száma is nő; míg a szegvári anyagban nem találunk Fábíánhoz kapcsolható szöveget, addig a romhányi plébániai anyag számos kéziratát tartalmazza.

³⁸ VPKL C. Romhány: Vegyes anyakönyv II. A háztörténet megírásának pontos kezdő dátuma nem derül ki a kötetből, csupán Fábíán kézírása alapján ismerhető fel, hogy ő kezdte el írni.

³⁹ VPKL C. Romhány: Vegyes anyakönyv II. 1734–1755: Nomina confirmatorum ex Possessione Romhány. A táblázatos formában összeírt jegyzék dátum nélküli, 13 oldalon keresztül tart, az első 3 oldalon fedezhető fel Fábíán kézírása. A 13 oldalas anyakönyvet követően (melynek fejlécéhez egy 20. századi személy ceruzával az 1767. IX. 19-es dátumot írta), 1799-ben írtak össze újra romhányi bérmáltakat. Az 1767-es bérmálás Romhányban volt. Chobot 1913: 27.

⁴⁰ VPKL C. Romhány: Liber proventium et erogationum ecclesiae Romhanyiensis... 1769–1872. Ugyanebben a kötetben található a szátoki filia számadáskönyve 1770-től 1857-ig. A tereskei filia pénzügyeit külön kötetbe kezdte el vezetni Fábíán: VPKL C. Romhány: Liber proventium et erogationum ecclesiae Tereskiensis...1770–1869.

Fontos, a kutatás egykori kiindulópontját jelentő levéltári egység a nem katolikusok peres ügyeit tartalmazó rész (*Excessus acatholicorum*), ahol Fábián István működésének számos pontjára találunk forrást. Sok levél, kihallgatási jegyzőkönyv és különféle témájú összeírás alján olvashatjuk a nevét.⁴¹ Ezek száma az 1770-es évek végén ugrásszerűen megnőtt, az 1780–84. közti időszakból nagyságrendileg több szövegünk van tőle, mint az azt megelőző évtizedből.

Különféle szempontú és célú összeírt adatsorokat az egyházi népszámlálások (*Numerus animarum*) és a jövedelemösszeírások (*Conscriptio proventuum parochialium*) levéltári fondjaiban is találunk Fábián tollából. Az eddig felsorolt egységekben is különböző témájú összeírásaival találkozunk: készített teljes településre kiterjedő vizsgálatot a nem katolikusokról, név szerint összeírva az ott élő családfeleket.⁴² Készített kimutatást a „szabálytalanul” elvégzett egyházi szolgálatokról (keresztelés, házasságkötés), miután átnézett több évtizednyi anyakönyvi bejegyzést.⁴³ Felmért felújítás előtt álló templomokat, harangtornyokat, hogy meggyőződjön a felújítás szükségességéről.⁴⁴ (A kérdések feszegetése mögött az a hit tapintható ki, hogy a felújítatlan, romos épületekben működő evangélikusok közössége kevésbé lesz prosperáló.)

Az egyházlátogatások átnézése során is találkozhatunk Fábián István írásban megőrződött hivatali munkásságával. A Romhányban töltött 16 évében 1 egyházmegyei és 4 kerületi egyházlátogatás zajlott le.⁴⁵ Ezek kö-

⁴¹ Külön típust alkotnak az eredeti kihallgatási jegyzőkönyvek (illetve ezek másolati példányai), amik alján többek között ott található Fábián aláírása, illetve a nyomozásról beszámoló, annak eredményét rövidítve közlő, az egyházmegye, vagy a vármegye vezetése számára megfogalmazott, „Infrascripti demisse referrimus” formulával kezdődő levelek, amiknek tartalma megegyezik az elvégzett kihallgatással.

⁴² VPKL C. A Verőcei plébánia levéltára (a továbbiakban: VPKL C. Verőce) 1781. 1782. október 26.

⁴³ VPKL C. A Cserhátszentiváni plébánia levéltára (a továbbiakban VPKL C. Cserhátszentiván) 1784. 1784. július 19.

⁴⁴ Az acsai harangtorony felújítás előtti felmérése: VPKL A.1.a. Excessus acatholicorum (Nem katolikus keresztények által okozott sérelmek, a továbbiakban: E.a.) Fasc. 4. Numero (a továbbiakban: No.) 15. 1777. január 27. Az új bánki templom felépítésének szükségességéről való felmérése: VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 14. No. 9. Ebben számadatokkal bizonyítja Fábián, hogy nem járnak vasárnaponként annyian a bánki templomba, mint azt a bánki evangélikusok állítják.

⁴⁵ 1772-ben, 1777-ben kerületi, 1779-ben egyházmegyei, 1780-ban és 1784-ben ismét kerületi egyházlátogatás volt. VPKL A.1.a. V.a.D.N. 1772, 1777, 1780, 1784.; VPKL A.1.a. L.v.VII/2.1779: 673.

zül két kerületi jegyzőkönyvet teljes mértékben ő jegyzett le, a másik kettőt csak részben. Az egyházmegyei egyházlátogatás Romhányra, Nőtincse és Nógrádra vonatkozó része is az ő tolla alól került ki. Ezeken felül az egyházlátogatásokhoz saját gondolatait is megfogalmazta az eléjük, vagy mögéjük csatolt írásában. (Az első, általa végzett kerületi egyházlátogatás végére egy három oldalas levelet csatolt, melyben az előző 1767-es vizitáció óta történt változásokat, az egyes plébániákra vonatkozó meglátásait és tanácsait foglalta össze. Az 1780-ban keletkezett vizitációhoz pedig egy bevezetést készített, mind a 10 plébániáról egy rövid összefoglalót közölt.⁴⁶)

Ennek a bemutatásnak az a célja, hogy érzékeltesse azt az írásbeli gazdagságot, amit Fábián István maga után hagyott. A romhányi esperesi hivatalban az elődeihez és utódaihoz képest is nagyságrendileg több dokumentumot hagyott hátra. Számokban is kifejezve 64 autográf levél, 18 kihallgatás, 10 összeírás, 3 egyházlátogatás az, amit a nevéhez köthetünk az eddig elvégzett, közel sem befejezett kutatás alapján.⁴⁷ Az ő személye így sokkal jobban vizsgálható, mint a többi 18. századi esperesé.

Úgy vélem, hogy az írás kedvelése, az írásbeliséghez való pozitív viszony egy fontos tulajdonsága volt Fábián Istvánnak. Apró betűkkel, szabályos sorokat tartva, mindig felismerhető és azonosítható írásképpel írt. Leveleinek szerkezete és stílusa az egész romhányi korszakát tekintve azonos és állandó. Elköszönési formulái rá jellemző módon összetett megfogalmazásban, kevés változatosságot mutatva jelennek meg a levelei végén.⁴⁸ Szívesen írt: a hozzá beérkező levelekre gyorsan, akár már aznap válaszolt; nem okozott gondot neki, hogy egy kihallgatás jegyzőkönyvét, vagy bármely más szöveget lemásoljon, és a püspökségnek továbbítandó dokumentumokat is gyorsan küldte el

⁴⁶ Az összeírások száma a kutatás további szakaszaiban minden bizonnyal növekedni fog, mivel például a Numerus animarum sorozatot Fábián István tevékenységére fókuszálva még nem tekintettem át.

⁴⁷ Fábián Vácra költözése utáni időszakában, a kanonoksága idején keletkezett források feltárása folyamatban van.

⁴⁸ Ezek hivatalos, ámde rá jellemző mondatok. Például: „Quibus etaim gratiis, gratiosisque favoribus commendatus maxima veneratione persevero [...]” VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 13. No. 13.

Vácra.⁴⁹ A jelek szerint Fábán egy írásbeliségben jártas, az írásban való kommunikációt kedvelő, a táblázatok világában otthonosan mozgó ember lehetett. Ezek elkészítése a hivatali feladatai közé tartozott, a pontosságuk és a sokaságuk azonban feltűnő és alapot adhat a fenti feltételezéshez.

A következőkben azt mutatom be, hogy milyen tevékenységet végzett Fábán István a Romhányban töltött időszakában.

Előként Fábán papi működését vizsgálom meg. Fábán István papi szolgálati idejének nagyjából felét (19 évet) plébánosként, másik felét pedig esperes-plébánosként töltötte. Fontos hangsúlyozni, hogy a második, sokkal részletesebben ismert, romhányi életrésztében társadalmi szempontból kiemelkedett az alsópapság köréből, ugyanakkor megmaradtak a papi feladatai is. Érdekes kérdés, hogy esperes-plébánosként milyen mértékben vett részt a mindennapi papi teendőkben és mennyire foglalták le a tisztségével járó adminisztratív, szervezési teendők. Ez utóbbit igen nehéz vizsgálni, előbbi az anyakönyvi bejegyzések szolgáltató rovataiban tanulmányoztam. Az érdekelt, hogy a plébános, vagy a káplán végezte-e el az adott szertartást.

A romhányi halotti anyakönyvek 1760–70-es évekből származó bejegyzései nem regisztrálták, hogy melyik személy végezte el a szolgálatot. A házasultak anyakönyve ebből a szempontból már jobban használható. Az 1770 és 1774 közötti öt évben a gyakran cserélődő káplánok és Fábán István, *parochus loci* (a helység plébánosa) nevei sűrűn váltakoznak. Ezekben az években a romhányi plébániához tartozó hívek körében évi 20 és 40 között mozgott a házasságkötések száma. Kissé változó mértékben, de nagyságrendileg egyharmadukat végezte a plébános és kétharmadukat a káplán. Megfigyelhető, hogy a filiabeli esketéseket többnyire a káplán, az anyaegyházbelieket pedig inkább a plébános végezte. Szembetűnő, hogy a téli hidegben szinte kizárólag a káplán ment ki a filiákba;

⁴⁹ Az 1783. január 26-án kapott levél tartalmáról még aznap írt Vácra. VPKL A.1.a. Mixta districtus Neogradiensis (A Nógrádi esperesi kerület vegyes iratai, a továbbiakban: M.d.N.) 1736–1880 Fasc. 5. 1783. január 26. (Más esetben nem tudjuk, hogy milyen gyorsan küldött választ egy adott levélre, valószínűleg hivatali kötelessége volt a gyors válaszadás.) 1774-ben a felsőpetényiek kérelmét küldte el Vácra másolatban. VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 12. No. 5. 1774. november 20. Kérdés, hogy az írással járó adminisztratív tevékenységeiben kapott, kaphatott-e segítséget a káplánjától. Egyelőre nem ismerek olyan dokumentumot, amit Fábán káplánja írt volna le Fábán megbízásából.

ha Fábián esketett filiában, az csak az enyhébb, tavasztól ősziig tartó időszakban történt meg.⁵⁰

Ezt a fenti vizsgálatot nagyobb évkörben és a keresztelés szentségére vonatkozóan is el kellene végezni, de talán ebből a rövid példa felvillantásából is látszik, hogy a káplán és plébános közti feladatmegosztás térbeli és időbeli jellemzőinek vizsgálatával körvonalazható lesz egy esperes papi munkája. Természetesen fontos lenne a misetartás rendjében betöltött szerepét is felvázolni, erre azonban egyelőre nem találtam megfelelő forrásszöveget. Az 1772-es egyházlátogatásban az szerepel (amit saját kezével írt saját magáról), hogy „szenveddéllyel és a jó paphoz illő kegyességgel” tart misét az év minden vásár- és ünnepnapján.⁵¹ Ez a sablonosnak is tekinthető mondat önmagában még nem fejt meg azt, hogy milyen mértékben volt jelen a plébánia mindennapi hitéletében. A fentebb vázolt adatok abba az irányba mutatnak, hogy feltehetően idejének kisebbik részét töltötte ki a plébánia híveinek mindennapos lelkigondozása.

Fábián István tevékenységének fontos pontja volt a kapcsolathálójának fenntartása és működtetése. Úgy tűnik, hogy a helyi társadalom egész spektrumát átfogó kapcsolati rendszere lehetett, nem zárkózott el a falusiaktól, a protestánsoktól és a vármegyei tisztségviselőktől sem és valószínűleg őt is sokan ismerték. Betöltött tisztségeinek és feltehetően habitusának köszönhetően sok és sokféle társadalmi státuszú ember szerepel a hozzá köthető szövegekben. A következőkben ezeket a társadalmi csoportokat tekintem át.

A lokális társadalomban betöltött vezető szerepéből kifolyólag sok adatunk van arra, hogy Fábián kapcsolatban állt a helyi földesurakkal. Ebben a térségben felekezetiileg megosztott kis- és középbirtokosokat találunk a korszakban. Ezeknek a kapcsolatoknak főleg az érdekérvényesítő vonása domborodik ki a vizsgált forrásokban. Egyrészt Fábián képviselte a földesurak érdekeit, másrészt a földesurakat hívta segítségül az ő folyamatban lévő ügyeinek előmozdítására. Báró Révai László, alsópe-

⁵⁰ Ennek a bekezdésnek a megállapításai a következő forrásrészlet adatain alapulnak: VPKL C. Romhány: Vegyes anyakönyv III. kötet, Házassultak 1755–1851: 30–38.

⁵¹ „Sanctissima sacratum administrat fervore, et pietate bonis sacerdotibus et pastoribus debito, [...] omnibus diebus festis et dominicis per annum.” VPKL A.1.a. V.a.D.N. 1772: 137. Ugyanitt arról is olvashatunk, hogy évente kétszer, karácsony és húsvét előtt tartott katekézist, emiatt senki sem vette magához az oltári szentséget felkészületlenül és tudatlanul.

tényi földesúr Fábiánhoz ment panaszkodni amiatt, hogy az alsópetényi templomot olyan távol építették fel az ő lakóhelyüktől, hogy ő és felesége télen akadályozva vannak a mindennapi misehallgatásban. Ezért az esperest kérték, hogy közvetítse Vácra a kérelmüket egy magánhasználatra engedélyezett kápolna iránt.⁵² Fordított irányú az a kérés, amivel Fábián fordult két esetben is a körülötte élő földesurakhoz. Mindkét esetben az evangélikus lelkészek hivatalba való beiktatásának törvényességét kérdőjelezte meg Fábián és emiatt volt szüksége a földesurakra. Az 1770 és 1772 között zajló, bánki lelkész ellen lefolytatott perben Gódor Ignácot, 1777-ben az alsóbodonyi lelkész beiktatása kapcsán pedig Muslay Antalt kereste meg Fábián, hogy bizonyítékokat gyűjtsön a törvénytelen lelkészbeiktatásra.⁵³ Gódor Ignác levélben tett vallomást, Muslay Antallal pedig személyes beszélgetést folytatott az esperes. Megfigyelhető Fábián kezdeti bizalma Muslay földesúrbán: az alsóbodonyi lelkész ügye még 1768 őszén robbant ki, két hónappal azután, hogy Fábián romhányi plébános lett. Ekkor Trencsényi Sámuel, alsóbodonyi evangélikus lelkész házasságtörést követett el, aminek ürügyén Fábián azt remélte, hogy a lelkész eltávóztatása után megtilthatja a bodonyiaknak, hogy lelkészt tartsanak, és ezáltal megszűnhet az ottani evangélikus vallásgyakorlat. „Most sebesen megyek is Muslay földesúrhoz.” – írta Fábián.⁵⁴ De csalódnia kellett, mert Muslayt valószínűleg nem tudta magának megnyerni, és a bodonyiak újra lelkészt választottak. Fábián megpróbálta az új lelkészt is eltávolítani, de a protestáns földesúr, aki vármegyei jegyző is volt 1777-ben kitartott régi joga mellett a lelkészbeiktatás engedélyezésében.⁵⁵

Muslay Antal személye átvezet minket egy következő, Fábián István kapcsolathálóját alkotó csoporthoz, a vármegyei tisztséget viselő nemesekéhez. Ugyanis a Muslay Antallal történt beszélgetés egy szügyi vármegyegyűlés előtt történt. Számos alkalommal értesülünk arról, hogy Fábián István a megyegyűléseken járt, az ott hallottakról, történekről pedig

⁵² VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 12. No.12. 1771. október 25.

⁵³ Az volt a szabály, hogy a lelkészeknek be kellett mutatkozniuk, meg kellett jelenniük a földesúr, vagy a földesurak előtt, mielőtt elfoglalják a hivatalukat. A bánki lelkész elleni pereskedés részletes leírását lásd Tabajdi 2010.

⁵⁴ „Nunc autem in flagrati vado ad dominum terrestrem Muslay casum praedicantis detecturus, [...]” VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 11. No. 22. 1768. október 26. A lelkész még abban az évben más egyházközösségbe került. Ld. Okolicsányi 2009: 148.

⁵⁵ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 11. No. 22. 1777. június 18.

beszámolót küldött a saját feletteseinek. Így történt ez 1769 januárjában is, amikor az alispánnal ketten próbáltak megfékezni két dühödt, házasodási jogukért aggódó evangélikus embert.⁵⁶ Kettős (egyházi és világi) tisztségénél fogva Fábián sok alkalommal volt a vallási ügyekben eljáró, nyomozást végző bizottságok tagja. Így együtt dolgozott más ítélőtáblai ülnökökkel, például 1771-ben Baltzer Józseffel, vagy 1777-ben Darvas Ferencsel, vagy a nyomozati kérdőpontok előkészítésében a szolgabíróval, 1771-ben Egri Józseffel.⁵⁷ Számos kihallgatási jegyzőkönyv végén látjuk nevét a vármegyei tisztviselők társaságában hitelesítőként, akikkel „együttműködve végezte el a nyomozást.”⁵⁸

Természetesen az esperesi kerületébe tartozó papokkal is folyamatos és állandó kapcsolatban volt. Ezeknek a kapcsolatoknak a minőségéről szinte semmit nem tudunk, jobbra azzal találkozunk, hogy Fábián információkat, vagy feladatok elvégzését kérte a papjaitól. A nézsai plébánost 1772-ben arra kérte, hogy kerítsen a banki lelkész elleni nyomozáshoz jó tanúkat.⁵⁹ 1781-ben a берцели plébánosától tanúvallomásokat kért az evangélikus települések múltjáról, 1782-ben a banki evangélikus templom méreteiről kitöltött táblázatokat várt papjaitól.⁶⁰ 1781 novemberében súlyos, ágyban fekvő beteg volt, ekkor átadta a folyamatban lévő ügy egész kézbentartását a берцели plébánosnak.⁶¹ Előfordult, hogy az alárendelt papjainak egyikével együttműködve végzett el egy kihallgatást, így történt ez 1783 telén is, amikor a nándori plébánossal együtt vizsgáldott

⁵⁶ VPKL A.1.a. M.d.N. Fasc. 4. 1769. január 17.

⁵⁷ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 12. No.12. 1771. október 25.; Fasc. 11. No. 22. 1777. d.n.

⁵⁸ „[...] mitto [...] inquisitionem contra ministrum bankiensem [...] in concursu comitatensium dominorum factam, [...]” VPKL A.1.a. Fasc. 12. No. 9. 1772. július 30. A nyomozásokhoz nem csak a földesurak segítségét, hanem a tisztartóikét is igénybe vette, pl. 1771-ben Urbanovics Mihály, Gódor Ignác alsópetényi földesúr tisztartója volt segítségére a banki lelkész bevezetéséről szóló nyomozás során. VPKL A.1.a. Fasc. 12. No.12. 1771. október 25.

⁵⁹ VPKL A.1.a. Fasc. 12. No. 9. 1772. július 30.

⁶⁰ VPKL C. A Berceli plébánia levéltára (a továbbiakban VPKL C. Bercel) 1781. 1781. március 23.; VPKL A.1.a. Fasc. 14. No.9. 1782. április 23.

⁶¹ VPKL C. Bercel 1780. 1781. november 14. Ez az első alkalom, ahol Fábiánnal, mint főesperessel találkozunk, az alesperes személye egyelőre ismeretlen. Fontosnak tartom, hogy melyik plébánosára hagyta a feladatot Fábián, nyilvánvalóan megbízható emberre volt szüksége, ennek valószínűleg a берцели plébános megfelelt, amit Rohács későbbi karrierje is bizonyít. Rohács Endre a берцели plébánosságát követően alesperes lett, majd 1780-tól váci kanonok és vác-felsővárosi plébános. Chobot 1915–17. II: 893.

a terényi evangélikus tanító ügyében.⁶² Fábián informátorként is használta a helyben élő plébánosait, 1769-ben a tőlük kapott információkat továbbította Vácra egy evangélikus házasság ügyében.⁶³ Papjainak életét is nyomon követte, 1772-ben még egy pap testvérének haláláról is beszámolt.⁶⁴

Az egyházi előírásoknak megfelelően a kerületi gyűléseket is megtartotta a papjai számára. Migazzi Kristóf váci püspök rendeletének, melyben koronák tartását írta elő, dátuma egyelőre ismeretlen számomra, Fábián levelezéséből az tűnik ki, hogy 1780-tól kezdve voltak rendszeresek ezek a találkozók.⁶⁵ Ettől kezdve a már korábban hivatkozott rendeletben meghatározott évi négy kerületi gyűlést (*congregatio districtualis*) feltehetően a nógrádi esperesi kerületben is megtartották. Pontos adataink három, egymást követő koronáról vannak: 1782-ben júniusban, szeptemberben és 1783 januárjában került sor kerületi gyűlésre, melyekre Fábián a plébánosainak meghívót küldött.⁶⁶ A koronáknak, mint nagy valószínűséggel sehol, nem volt állandó helyszíne, Verőce, Herencsény, Bercel, Püspökhatvan és Nézsza tűnt fel helyszíneként Fábián leveleiben.⁶⁷ Látható, hogy az eddig vizsgált források természetéből kifolyólag Fábián papjaival való kapcsolatát inkább a hivatali ügyek vitelében lehet megragadni, illetve azt lehet megállapítani, hogy az esperes a papjait is a futó ügyek előre mozdítására használta. Természetesen ez a kép további források bevonásával a későbbiekben bővíthető és árnyalható.

Az evangélikus gyülekezeteket és lelkészeiket a korban szokásos módon Fábián is vizitálta, kérdéseket tett fel nekik a vallásgyakorlat (például a keresztelés) általános formáiról, amikre a lelkészeknek válaszolni

⁶² VPKL C. A Romhány 1783. 1783. február 8.

⁶³ VPKL A.1.a. M.d.N. Fasc. 4. 1769. január 17. A szövegből nem derül ki, hogy mely plébánosait kérte információ szolgáltatásra.

⁶⁴ VPKL A.1.a. Fasc. 12. No. 9. 1772. július 30.

⁶⁵ A kerületi gyűléseket másnéven koronának nevezték. A veszprémi esperesi koronákról lásd Dénesi 2007. A váci egyházmegyei esperesi koronák jegyzőkönyveit eddig még nem sikerült megtalálnom, bizonytalan, hogy egyáltalán fennmaradtak-e. (Papanek Ferenc, váci püspöki levéltárvezető szíves szóbeli közlése alapján.)

⁶⁶ A három időpont megjelenik a következőkben: VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 14. No. 9. 1782. április 23.; VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 13. No. 17. 1782. augusztus 22.; VPKL C. A Herencsényi plébánia levéltára (a továbbiakban VPKL C. Herencsényi) 1783. 1783. február 24.

⁶⁷ 1781 nyarán az is kiderült, hogy Fábián leginkább Bercelre vágott: „[...]quo me majori cum pensione spiritibus vocat [...]” VPKL A.1.a. E.a. Fasc.13. No. 10. 1781. augusztus 10.

uk kellett.⁶⁸ Emellett az evangélikusok vallásgyakorlata elleni perek miatt alkalmanként beszélgetést kezdeményezett a lelkészekkel. 1777-ben a Romhányfal szomszédos falu, Alsóbodony evangélikus lelkészével beszélgetett „szelíden” a lelkész házában, akit a szántóföldről hívott vissza.⁶⁹ Hasonlóan Kellisch Sámuel bánki lelkészt is kikérdezte 1778-ban, a lelkész filiában való tevékenységét Fábíán szerint „gyenge lábakon álló érvekkel támasztotta alá.”⁷⁰

Fábíán feltehetően oldottan mozgott a lokális társadalom alsó rétegében is. A falusiakkal való kapcsolatának egyik példája, amikor 1771-ben magához idézett be tanúkat a bánki lelkész ellen. 1782-ben öt evangélikus tanút rendelt a nyomozási folyamaton kívül szintén magához, hogy a falujukban, Felsőpetényben történt esetről, az addig istentiszteleti célra nem használt templom újbóli használatba vételéről tájékozódjon.⁷¹ Az egyik, évekig tartó ügyében 1778-ban a bodonyi kőművessel együtt látogatott meg egy földesurat, aki – miként azt Fábíán feltételezte – a bodonyi régi, elhagyott templom köveit a saját házához, illetve kocsmájának építéséhez használta fel. A romhányi kántorból, Fábíánból és a kőművesből álló csoport a helyszínre kimenne együtt vette szemügyre a kocsmakandalójának köveit, vizsgálatuk alapján az előzetes gyanújuk beigazolódott.⁷²

Fábíán István kapcsolathálójának bemutatása után felmerülhet a kérdés, hogy vajon ő a korszakban egy kiemelkedően gazdag kapcsolati rendszerrel rendelkező egyházi személy volt, vagy az esperessége indokolta, netán eredményezte ezt a sok kapcsolatot? Ennek megválaszolásához szükséges lenne a romhányi esperes elődeinek és utódainak a vizsgálata, akikről azonban jóval kevesebb forrás áll rendelkezésre, ezért erre a kérdésre egyelőre nem tudunk válaszolni.

⁶⁸ Okolicsányi 2009: 148.

⁶⁹ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 11. No. 22. 1777. június 18.: „[...] placide, praemissa humana salutatione, [...]”

⁷⁰ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 13. No. 4. 1778. július 14.: „[...]frivolis rationibus licet fulta [...]”

⁷¹ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 12. No. 5. 1771. december 19., VPKL C. Bercel 1780. 1782. március 30.

⁷² VPKL C. Romhány 1778. 1778. május 20. Az ügy a bodonyi földesurakat is megmozgatta, ők is levelet fogalmaztak az ügyben, melyben az elkövető, Gonda Mihály földesúrtársuk ellen foglaltak állást. VPKL C. Romhány 1778: d.n. Az ügy egészen 1783-ig elhúzódott: VPKL C. Romhány 1783. 1783. december 12. Végeredményéről egyelőre nincs információ.

Kérdés, hogy mennyit lehetett úton, mennyit utazott a hivatali ügyei miatt. Az bizonyos, hogy gyakran járt Vácra, Szügyre, sok nyomozásban vett részt. Ebből a szempontból különösen az 1782 őszi tevékenységét érdemes közelebbről megvizsgálni. A türelmi rendelet életbe lépése és helyi megvalósulása (pl. az evangélikus filiák anyaegyházzá válása, a lelkészválasztások, az addig bezárt templomaik újrainyitása) számos feladatot rótt Fábiánra is. 1782 augusztusától októberéig tíz vizsgálatot folytatott le tíz különböző helyszínen, a templomokat, filiákban lévő vallásgyakorlatot, a szabad vallásgyakorlatra irányuló kérelmeket vizsgálva.⁷³

Fábián István tevékenységének következő vizsgált területe a kerületében élő protestánsok szemmel tartása. Levellei témájából egyértelmű, hogy különös gondot fordított a kerületében élő evangélikusokra. Az egységesen katolikus Csongrád városából érkezve és immár egy nagyobb terület vezetőjeként feltehetően furcsa lehetett számára az evangélikusok jelenléte.⁷⁴ Megfigyelte a lelkészek tevékenységét, és ha valami törvénybe ütközött tapasztalt, akkor megragadta az alkalmat arra, hogy hivatali úton lépéseket tegyen ellenük. Fő motivációja és célja világosan kiderült az egyik, 1781-es leveléből: „Te jó ég! [...] mi arra törekszünk, hogy vallásgyakorlatukat ott [Bánkon] megsemmisítsük, a lelkészt megzavarjuk [...]”⁷⁵ Bár ezek a sorok egy konkrét esethez kapcsolhatóan születtek meg, úgy vélem, Fábián protestánsokhoz való általános hozzáállását tükrözik. Ez tetten érhető abban is, hogy minden építmény-engedélyeztetési folyamatot (például a bánkiak, acsaiak harangtornya) megpróbált megakasztani. Figyelmet fordított a lelkészek filiákba való kijárására és a protestánsoknak a katolikus pap számára fizetendő stóladíjakra is.⁷⁶ Előbbit egy 1753-as helytartótanácsi rendelet tiltotta, utóbbit elvben az 1731-

⁷³ A helyszínek: Bér, Guta, Vanyarc, Kosd, Szirák, Felsőpetény, Szentiván, Ósagárd. (Vanyarcon háromszor, Szenivánban kétszer is járt ezidő alatt.) VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 13., VPKL C. Bercel és Nőtincs. A türelmi rendelet alapján azokon a településeken alakulhattak protestáns anyaegyházak, ahol legalább 100 protestáns családfő élt.

⁷⁴ Gyöngyössi 2014: 33.

⁷⁵ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 13. No. 10. 1781. augusztus 1.: „Superi Boni! [...] Nos tendimus exercitium eorum ibi cassare, ministrumque loco turbare [...]” Ezt a sort a bánkiak új harangtornyának engedélyezésének kapcsán írta.

⁷⁶ A bánki lelkész mellett a vanyarci lelkész filiákba való kijárását is sokszor vizsgálta Fábián. Pl.: VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 13. No. 9. 1781. május 14. A diósjenői evangélikusok stólafizetése 1772-től 1781-ig napirenden volt Fábián levelezésében. VPKL C. Nőtincs 1772. 1772. november 23.

es *Carolina Resolutio* szabályozta, de a század folyamán nagyon sokféle gyakorlattal találkozhatunk.⁷⁷ Függetlenül attól, hogy melyik pap végezte el a keresztelés, esketés és temetés szolgáltatását, az evangélikusok igényét ezekre – lévén a katolikus egyház szerint a pap joghatósága alá tartozók – a katolikus papnak is be kellett jelenteni, hogy ő anyakönyvezzé őket, illetve számára is meg kellett fizetni az egyházmegyében ekkorra már egységesített stóladíjakat.⁷⁸ Az evangélikus lakosságnak a saját lelkeszeit is fizetnie kellett, érthető tehát, hogy a kettős stólafizetést el akarták kerülni. Fábián Istvánnak több falu (Felsőpetény, Ósagárd, Diósjenő) protestáns lakosságának stólafizetési szokásait kritizáló írásait, leveleit és kimutatásait is ismerjük.⁷⁹

Fábián a szövegeiben a protestánsokat a következő megnevezésekkel illetve: sokszor alkalmazta a korban általánosan elterjedt, hivatalos akatolikus megnevezést, emellett a heretikus (eretnek) és az apostata szó használatára is van adatunk. Több (negatív) érzelem jelenlétét feltételezi az „igaz hit árulóí”, illetve „az igaz hit elhagyói” kifejezés.⁸⁰ Fábián ritkán fogalmazott meg konkrét véleményt a körülötte élő protestánsokról. 1783-ban a nyomozásai kapcsán Vácra küldött beszámolóban azt írta, hogy a protestánsok tetteikkel „sem Istent nem tisztelik, sem a haza javát és a polgárok békéjét nem szolgálják.”⁸¹ Azt fejezte ki ezzel az esperes, hogy a másik felekezet tagjai az igaz egyházból hiányoznak és még az államnak sem jó polgárai.

⁷⁷ Az 1753-as szabályozáshoz lásd: Mályusz 1939: 57., a *Carolina Resolutio*hoz lásd: Bucsay 1985: 143–144.

⁷⁸ Az 1767-es egyházlátogatásban már ezeket az egységesített stóladíjvedelmeket olvashatjuk. Katolikusokra és akatolikusokra az anyaegyházban és a filiákban is a következő díjszabás volt érvényes: keresztelés és új asszony avatása: 40 dénár; házasságkötés, temetés: 50 dénár; temetés szent olvasmánnyal: 1 forint; énekes temetés, temetés prédikációval: 1 forint 50 dénár. VPKL A.1.a. L.v. VI. 1767: 5–107.

⁷⁹ A stólakérdés felveti a 18. századi papok jövedelmi stuktúrájának kérdését. Mekkora lehetett a papi jövedelmeken belül a stóladíjakból származó bevételek aránya? Erre jó példa a herencsényi plébánia esete. Herencsény egyik filiájában, Szandakéren Fábián kimutatása alapján 1782-ben 107 forintnyi stóladíjat szedett be a plébános. A papnak a többi pénzbeli járandóságával együtt összesen 149 forintnyi bevétele származott Szandakérről, tehát a jövedelme több mint kétharmadát a stóladíjak tették ki. VPKL C. Herencsény 1783. d.n. A papok 18. századi jövedelmeinek részletes leírását lásd: Bárh 2019.

⁸⁰ VPKL A.1.a. M.d.N. Fasc.4. 1769. január 17.

⁸¹ VPKL C Herencsény 1783. 1783. február 24. „Id [...] nec cultus Dei angiat, nec utilitas patriae, civiumque tranquillitas ulla sequatur, [...]”

Úgy vélem, hogy Fábián Istvánt mind a protestánsokkal kapcsolatos megfogalmazásai, mind a tevékenységei a konfesszionalizációs folyamat egy korábbi állomásához kapcsolják, amikor a papok a felekezeti határok rögzülését még nem fogadták el. Fábián 1780-as években megfigyelhető megnyilvánulásai a magyarországi kései konfesszionalizáció történetéhez szolgáltatnak adalékot.⁸²

A következőkben Fábiánt, mint építőt mutatom be. Természetesen az egyházi épületek, mint a vallási cselekmények színterei fontos pontjai voltak a 18. századi vallási életnek is, így Fábián is nagy gondot fordított rájuk. Cibakházán az ő szolgálati ideje alatt 1757 és 1760 között épült fel a templom.⁸³ Csongrádban az ő idejében, 1762-ben kezdtek az Újvárosban egy új templom építésébe. Ennek szervezési, előkészületi munkáiról (tervrajzkészítésről, a megfelelő kőműves kiválasztásáról) írt 1763-ban a püspökségnek. Ebben az évben történt az alapköletétel is.⁸⁴ Miután Romhányba került, ott rendbe hozatta a „düledező épületeket”, például a templom eső idején beázó zsindeletét, illetve a már alapokig leromlott plébániaépületet, amelyet új helyiségekkel bővített.⁸⁵ Esperesként, mint ahogyan ezt az előző részben is láthattuk, a protestánsok épületei is éppúgy érdekelték, mint a saját egyházához tartozók, csak ezekben az esetekben (Acsa, Bánk, Legénd) éppen az volt számára a fontos, hogy méret- és minőségbeli változás a felújítás során ne történjen. Láttuk a bodonyi esetből, hogy egy templom kövei még pusztulásukban sem voltak számára közömbösek. A vizitációk megfelelő pontjain is természetesen mindig beszámolt az épületek, templomok

⁸² A kései konfesszionalizációról Magyarországon idáig csak Forgó András írt. Forgó 2014. Fontos kiemelni, hogy az egyházi, vagy állami szervek máshol járhattak ebben a folyamatban, mint az egyének.

⁸³ Chobot 1915–17. I: 345.

⁸⁴ Érdekes részletek derülnek ki Fábián egyik leveléből. Egy csongrádi özvegyasszony egy elég tekintélyes összeget, 100 forintot hagyott arra a célra, hogy a régi csongrádi templomot felújítsák. Ez egyáltalán nem tetszett a plébánosnak, aki az új templom építésén fáradozott és úgy gondolta csökkenteni a költségeket, hogy a régi templom köveit, egyes részleteit építőanyagként használják fel. „[...] cum tempore haec vetus ecclesia demolitur, quo ad novem facilius perficiendum materialibus succurri possit, [...]” VPKL C. Csongrád 1763. 1763. április 4. és szeptember 19. A Nagyboldogasszony-templom végül 1769-ben készült el. Chobot 1915–17. I: 369.

⁸⁵ Chobot 1913: 29.; VPKL C. Romhány: Vegyes kötet II. Historia Domus 8. Csongrádon is parókiafelújítás zajlott a papsága idején. VPKL C. Csongrád 1767–1768.

állapotáról.⁸⁶ Kérdés, hogy a történelmi helyzetből következik-e, hogy mindenhol az ő idejében történtek az építkezések, vagy ebben az ő törekvései, szándékai, az épületek állapota iránti fogékonysága is tetten érhető? A kérdés megválaszolásához további kutatásokra van szükség.

Fábián István írásaiban végig megfigyelhető, hogy a felettesei irányába mindig lojális beosztottként jelenik meg. Bár kifejezett elszántság érződik több esetben is a soraiból, amikor az egyes feladatainak továbbviteléről írt, annak módjában, vagy a következő lépést illetően, kevés kivétellel a levelei végén utasításokat, tájékoztatást kért az egyházmegye illetékes szervétől, a konzisztóriumtól. „Új utasításokat küldeni szíveskedjen Felségetek [...]” írta, mikor 1771-ben a bánki lelkész elleni vizsgálat megfeneklett.⁸⁷ „Mi a teendő? Tájékoztasson Felségetek!” kérte 1772-ben.⁸⁸ Csak a püspöki hivatal engedélyével szeretett volna elmenni és hivatalosan eljárni 1779-ben például Legénden, ahol az oltáriszentséget két evangélikus a megfelelő hit nélkül vette magához.⁸⁹ Bár ez az ügy Fábián számára fontos lehetett, függővé tette a lépéseit a Vácról érkező utasításoktól. Ezt a függőséget nyíltan ki is fejezte egy 1781-ben írt levelében: „Felségetek parancsától és tetszésétől, amelytől teljesen függök, el ne térjek [...]” bevezetéssel tett jelentést a következő esperesi korona tervezett időpontjáról.⁹⁰ A most felsorolt idézetekből áradó feltétel nélküli alárendeltséget akár természetesnek, vagy elvárhatónak is tarthatnánk egy esperes esetében. Feltehetőleg azok is voltak, ám Fábián leveleiben hangsúlyosan, szinte minden esetben megjelentek ennek a lojalitásnak a kifejezései, emiatt úgy vélem, hogy ebben Fábián habitusa, felettesei irányába mutatott viszonyulása ragadható meg.

Fábián István esperesi feladatait újra számba véve szó volt az esperesi gyűlések tartásáról, ezeken és később írásban is közölte az alárendelt papjaival az egyházmegye központi utasításait, körleveleit. Ezeket sok esetben (pl. Romhányban is) bemásolták egy kötetbe. A rendelkezé-

⁸⁶ Chobot Ferenc szerint „...kiérzik soraiból a fájdalom, midőn az épületek elhanyagolt-sága felett panaszkodik.” Chobot 1913: 29.

⁸⁷ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 12. No. 5. 1771. december 19.

⁸⁸ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 12. No. 9. 1772. február 23.

⁸⁹ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 13. No. 4. 1779. január 23. Ez alkalommal Fábián érzelmei is jobban megjelentek, ezt az esetet merényletnek nevezte, amiben örömmel intézkedett volna.

⁹⁰ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 13. No. 10. 1781. augusztus 10.

sek funkciója az volt, hogy minden egységesen, és jó rendben folyjon az egyházmegye területén. (Például a miseedények tiszták legyenek, az oltáriszentséggel helyesen járjanak el stb.)⁹¹ Fábián vizitáló tevékenységét kifejtettem már, ez is az esperesi feladatkörének része volt és ennek is az volt a fő funkciója, hogy minden az előírásoknak megfelelően működjön. Az esperesi szerepkör legfontosabb vonása a közvetítés volt: az egyházszerkezet középső szintjén, az esperesség vezetőjeként az egyházmegye és az alsópapság között helyezkedett el.⁹² A közvetítés nem csak a normákra, hanem információkra is vonatkozott, az egyházmegye vezetése több alkalommal is információszerzési feladattal bízta meg Fábiánt. Például 1781-ben a türelmi rendelet kihirdetését követően egy történeti kutatást bízta rá. A protestáns vallásgyakorlat múltjáról kellett információkat szereznie, amelyhez levéltári kutatást kellett végeznie a vármegyei és egyházmegyei levéltárban.⁹³ Izgalmas és fontos is lenne számba venni Fábián munkásságában azokat a feladatokat, amelyekkel megbízták őt a felettesei és azokat, amelyeket megbízás nélkül, saját indíttatásából végzett. Ezáltal meg tudnánk ítélni Fábián munkásságának egyediségét: mennyiben volt ő egy feladatát teljes mértékben és precízen ellátó beosztott és mennyiben egy újtó, kezdeményező, hatáskörét a különféle (főleg protestánsellenes) ügyekben kiválóan kihasználó középvezető? Ugyanehhez lehetne közelebb kerülni, ha összehasonlítanánk Fábiánt az elődeivel, illetve az utódaival. Egyelőre az látszik, hogy ő sokkal többet írt, sokkal több írásos nyomot hagyott maga után, mint a romhányi esperesi hivatalban az elődei, vagy a közvetlen utódai. Karrierútjukat szemügyre véve feltűnő, hogy Fábián három előde (Répásy János, Galamb János, Bodonyi Sándor) és a közvetlen utóda, Bobics Antal is a Nógrádi kerületben szolgált papként, mielőtt romhányi esperes-plébános lett, tehát a helyi viszonyokat valószínűleg már ismerték, a vezetőik számára is kipróbált, bevált emberek lehettek.⁹⁴ Fábián viszont messziről érkezett, ráadásul több konfliktusa is volt Csongrádon. Valószínűleg a megbízhatóságában nem kételkedtek, mert már ott tiszteletbeli kanonoki címet kapott. Az esperességet követően mind a három előd, mind Fábián és a közvetlen

⁹¹ VPKL C. Romhány Vegyes kötet II. 1734–1755: Constitutiones dioeceseanae... 1772.

⁹² Hermann 2015: 155.

⁹³ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 13. No. 1781. február 25.

⁹⁴ VPKL C. Romhány Vegyes kötet II. Historia Domus 6-8.

utódja is váci kanonok lett. Ezek közül is kiemelkedett Fábián rektorsága, a többiek nem viseltek Vácon ilyen magas tisztséget. Jelenleg apróbb egyedi vonások látszanak Fábián alakjában.

Fábián további esperesi tevékenységét vizsgálva vázolhatnánk a vármegyei tisztségviselő, a szemináriumi rektorhelyettes, illetve a gazdasági aktor alakját is. Főként a gazdasági szerepkört lenne szükséges alaposan megvizsgálni, hogy láthatóvá váljanak az esperes tevékenységének sokszor háttérben maradó, ámde annál jelentősebb, gazdasági mozgatórugói.

Utolsóként azt vázoló, hogy milyen személyiségkép bontakozik ki Fábián Istvánról a vizsgált forrásszövegekből. Úgy vélem, hogy Fábián munkatempója, reakciói gyorsak voltak, hamar átlátta az egyes helyzeteket, éleseszüen találta ki a nyomozásokban az ügymenet következő lépését (és egy idő után valószínűleg nagy tapasztalattal is rendelkezett, hiszen sok vizsgálatot folytatott le). Ez látszik abból is, hogy hamar válaszolt a hozzá érkezett levelekre, feladatokra. Ezt ki is fejezte 1774-ben egy elhúzódo ügy kapcsán: „köteles vagyok várakozni?”⁹⁵ Feltehetően határozott ember lehetett, az egyik kihallgatáson, 1772-ben csúfolódó embereket tett helyre, máskor a dühös evangélikusokat a vármegyei házában megállította, és elszántan szállt vitába a vármegyei kollégáival egy-egy kérdőpont kapcsán.⁹⁶ Ő maga emelte ki, hogy a bodonyi és bánki lelkészrel „szeliden emberi hangon”, szelídséggel, a kötelező udvariassággal” beszélt.⁹⁷ Furcsának és rendkívülinek tűnik a részéről ez a kiemelés, mint ha máskor ez nem lett volna jellemző rá. Határozottságát emelte ki egy levelében, amikor azt írta, hogy „derék és súlyos bátorsággal” ismertette meg a hatályos törvények Muslay Antallal.⁹⁸ Csongrádi időszakából még ennél is keményebb szavakat idéztek tőle a vele haragban lévő ferences kongregáció tagjai. Szerintük Fábián, aki „a városbéliekkel hirtelen haragú, természetével nem bíró, embergyalázó, a congregatistákat bolondoknak, a városbélieket gazembereknek, a jámbor asszonyokat bestiá-

⁹⁵ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 12. No. 9. 1772. feburár 23.

⁹⁶ A csúfolódókról: VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 12. No. 9. 1772. július 30., a dulakodókról: VPKL A.1.a. M.d.N. Fasc. 4. 1769. január 17., a kérdőpont vitáról : VPKL A.1.a. E.a. Fasc.12. No.5. 1771.december 19.

⁹⁷ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 11. No. 22. 1777. június 18.

⁹⁸ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 11. No. 22. 1777. június 18.

nak” nevezte.⁹⁹ A romhányi időszakából semmi információnk nincs arról, hogy Fábián nem tudott volna uralkodni az indulatain. Az 1772-es vizitáció szerint jól kijött a földesurakkal és a parókiájához tartozókkal.¹⁰⁰ Indulatossága a protestánsokkal kapcsolatban érhető tetten néhány alkalommal. A fentebb idézett mellett egyetlen alkalommal találkoztam hevesebb megjegyzéssel a részéről. 1782-ben a felsőpetényi evangélikus templom megnyitását nem tartotta törvényesnek, úgy vélte, hogy ezzel a tetteikkel a protestánsok „a legigazságosabb büntetés vásárolták meg a bűnükért”, és ezt a „merényletet meg kell bosszulni” azzal, hogy visszazárják a templomot.¹⁰¹

Beszédes azonban a romhányi *Historia Domus*ba írt bejegyzése. Abban a bejegyzésében különös gondot fordított a papi tevékenységének gazdasági oldalára, a bevételekre, jövedelmekre. Emellett felsorolta az esperesi kerület minden települését, azok jövedelmeit is. Talán egy *Historia Domus*ban szokatlan az egész esperesi kerületről szóló beszámoló. Lehet, hogy Fábián a saját működésében fontosnak látta az egész esperességet összefogó szerepét.

Fábián Istvánt, a 18. század közepén élt, pályája közepére esperesi, végére pedig kanonoki és szemináriumi rektori címet elért papot a tevékenységeinek bemutatásán keresztül vizsgáltam meg. Még számos ponton bővíthető ez a bemutatás és elemzés, de már a mostani ismertetésből is kiderült, hogy Fábián egy helyzetével, szerepével és lehetőségeivel nagyon jól élő, agilis közvetítő volt az alsópapság és az egyházmegye irányítása között.

⁹⁹ VPKL C. Csongrád 1767.–dn.

¹⁰⁰ VPKL A.1.a. V.a.D.N. 1772. 137.

¹⁰¹ VPKL A.1.a. E.a. Fasc. 14. No. 9. 1782. április 23.: „[...] hanc justissimam poenam pro reatu mercatur”, „Petényiensem oratorium advindicandum temerarium ejusdem asum occludatur.”

Szakirodalom

- Bárth Dániel (szerk.)
2013 *Alsópapság, lokális társadalom és népi kultúra a 18–20. században*. ELTE BTK Folklóre Tanszék, Budapest.
- Bárth János
2019 *Paptartás a Kalocsai főegyházmegyében (1738–1849)*. (Folcloristica Historica I.) MTA–ELTE Lendület Történeti Folklorisztikai Kutatócsoport, Budapest.
- Bognár Krisztina – Kiss József Mihály – Varga Júlia
2002 *A Nagyszombati Egyetem fokozatot szerzett hallgatói 1635–1777*. ELTE Levéltára, Budapest.
- Bucsay Mihály
1985 *A protestantizmus története Magyarországon 1521–1945*. Gondolat, Budapest.
- Chobot Ferenc
1913 *A romhányi plébánia története*. Szent István Társulat, Budapest.
1915–17 *A váci egyházmegye történeti névtára I–II*. Pestvidéki Nyomda, Vác.
- Dénesi Tamás
2006 *Alsópapság, pasztoráció és egyházi irányítás a 18. századi veszprémi egyházmegyében*. Doktori disszertáció. ELTE BTK, Budapest.
2007 *Az esperesi koronák a 18. századi veszprémi egyházmegyében. Magyar Egyháztörténeti Vázlatok XIX. (3–4) 5–17*.
- Forgó András
2014 *A kései konfesszionalizáció magyarországi jelenségeiről. Korall XIV. (57) 92–109*.
- Gózszy Zoltán – Varga Szabolcs
2009 *A pécsi egyházmegye plébániahálózatának újjászervezése a 18. század első felében*. In: Gózszy Zoltán – Varga Szabolcs – Vértesi Lázár (szerk.): *Katolikus megújulás és barokk Magyarországon*. Pécsi Püspöki Hittudományi Főiskola, Pécs, 225–264.
- Gyöngyössy Orsolya
2015 *Plébánia és társadalom*. Néprajzi és Kulturális Antropológiai Tanszék, Szeged.

Hermann István

2015 *A veszprémi egyházmegye igazgatása (1700–1777)*. MNL Veszprém megyei Levéltára – Veszprémi Főegyházmegye, Veszprém.

Holl Béla

2004 *A váci püspöki egyházlátogatási jegyzőkönyvek protestáns vonatkozású bejegyzései*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest.

Kádár Zsófia – Kiss Beáta – Póka Ágnes

2011 *A Nagyszombati Egyetem teológiai karának hallgatósága 1635–1773*. ELTE Levéltára – PPKE Hittudományi Kara, Budapest.

Mályusz Elemér

1939 *A Türelmi Rendelet, II. József és a magyar protestantizmus*. Magyar Protestáns Irodalmi Társaság, Budapest.

Muntagné Tabajdi Zsuzsanna

2013 *Konfesszionalizáció a 18. század második felében*. In: Pilipkó Erszébet (szerk.): *Népi vallásosság a Kárpát-medencében* 8. Laczkó Dezső Múzeum, Veszprém, 231–251.

Okolicsányi József

2009 *A Nógrádi Ágostai Hitvallású Evangélikus Egyházmegye Monográfiája*. Magyar Egyháztörténeti Enciklopédia Munkaközösség, Budapest.

Pálmány Béla

1988 *Nógrád vármegye újratelepítése, benépesülése és az agrártermelés fellendülése a török kiűzése után 1683–1728*. *Nógrád megyei Múzeumok Évkönyve* XIV. 170–229.

Tabajdi Zsuzsanna

2009 *Konfliktus és együttélés a váci egyházmegyében. Konfesszionalizáció, egyházi mentalitás, népi vallásosság*. Szakdolgozat – Kézirat, ELTE BTK Néprajzi Intézet, Budapest.

Tóth Krisztina

2006 *A Kis-Nógrádi Főesperesség 1697-ben*. *Magyar Egyháztörténeti Vázlatok* XVIII. (1–2) 89–96.

Kéziratok források

VPKL = Váci Püspöki és Káptalani levéltár

A = Püspöki Levéltár

1.a. C.p.p. = Conscriptio proventuum parochiarum

Fasciculus 4.

1.a. E.a. = Excessus acatholicorum

Fasciculus 4., 11., 12., 13., 14.,

1.a. L.v. = Libri Visitationum V. (1746), VI. (1767), VII. (1779)

1.a. P.e.c. = Protocolla expeditionum consistorialium, 1762-1771.

1.a. M.d.N = Mixta districtus Neogradiensis 1736–1880.

1.a. N.a. = Numeraus animarum I.

1.a. V.a.D.N. = Visitationes archidiaconales Districtus Neogradiensis 1772., 1777, 1780, 1784.

C = Plébániai Levéltár

A Berceli Plébánia Levéltára

A Cserhátszentiváni Plébánia Levéltára

A Csongrádi Plébánia Levéltára

A Herencsényi Plébánia Levéltára

A Nőtincsi Plébánia Levéltára

A Verőcei Plébánia Levéltára

A Romhányi Plébániai Levéltára

Vegyes kötet II. 1734–1755.:

Historia Domus

Liber proventium et erogationum ecclesiae Romhanyiensis...
1769–1872.

Liber proventium et erogationum ecclesiae Tereskiensis...
1770–1869.

Liber proventium et erogationum ecclesiae Szátokiensis

Vegyes kötet III.:

Házassultak anyakönyve 1755–1851.

Personalitatea și activitatea unui protopop catolic din secolul al XVIII-lea

Școlit la Vác și Nagyszombat, István Fábián a avut o activitate bisericească importantă. Cu toate că în activitatea sa nu se observă orientarea către cultura populară, ca preot și protopop a avut un rol important în societatea locală, un efect asupra vieții religioase locale, a mediat între preoțime și conducerea bisericii.

The Personality and Activity of a Catholic Priest from the 18th Century

Following his studies in Vác and Nagyszombat István Fábián had an important ecclesiastical activity. Even if one cannot observe an orientation towards folk culture in his activity, as a priest and dean he had an important role in the local society, having an influence over local religious life, but also mediating between priesthood and the leadership of the church.

